

RANGLAR PSIXOLOGIYASI VA KOMPOZITSIYA MUVOZANATI ORQALI BADIY IFODANING ESTETIK TA’SIRINI KUCHAYTIRISH METODIKASI

Raximov Bekzod Rustamovich

Buxoro ixtisoslashtirilgan san’at maktab internati

Annotatsiya: *Ushbu maqolada badiiy asarda ranglar psixologiyasining ta’siri, ularning inson ongiga ko‘rsatadigan emotsional-psixologik samarasi hamda kompozitsion muvozanat orqali mazmun va g‘oyaning estetik kuchini oshirish metodikasi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Rang tanlovi, vizual ritm, markaziy g‘oya va badiiy tafakkur uyg‘unligida tasviriy ifodaning samarali shakllanishi haqida mulohazalar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *rang psixologiyasi, estetik ta’sir, badiiy ifoda, kompozitsiya muvozanati, vizual tafakkur, tasviriy san’at metodikasi, rang ritmi.*

Tasviriy san’atda rang va kompozitsiya inson ruhiyatiga bevosita ta’sir etuvchi kuchli vositalardan hisoblanadi. Har bir rangning o‘ziga xos emotsional yuklamasi, ramziy ma’nosi va psixologik ta’siri mavjud. Shuningdek, badiiy asardagi shakl va obyektlar orasidagi o‘zaro muvozanat, ularning makonda joylashuvi, ritm va dinamika orqali tasviriy ifoda estetik kuchga ega bo‘ladi. Bunday uyg‘unlikka erishish san’atda nafaqat go‘zallik yaratish, balki tomoshabinning ongiga chuqurroq ta’sir o‘tkazish imkonini beradi.

Zamonaviy san’at ta’limi jarayonida ranglar psixologiyasini va kompozitsion muvozanatni o‘rgatish orqali o‘quvchilarning badiiy didini shakllantirish, ijodiy tafakkurini rivojlantirish va individual ifoda imkoniyatlarini kengaytirish mumkin.

Insonning ranglarga bo‘lgan sezuvchanligi tarixan shakllangan madaniy va biologik asoslarga tayanadi. Ranglar nafaqat ko‘z bilan idrok qilinadi, balki ular ongda ma’lum emotsiyalarni uyg‘otadi, ruhiy holatga ta’sir qiladi va ba’zan xatti-harakatga ham yo‘naltiradi.

Issiq ranglar (qizil, sariq, to‘q sariq) hayajon, energiya, faoliyat, muhabbat yoki xavf ramzi bo‘lsa, sovuq ranglar (ko‘k, yashil, binafsha) xotirjamlik, ishonch, orom va sokinlik hissini uyg‘otadi. Neytral ranglar (oq, kulrang, qora) esa zamin va kontrast vazifasini bajarib, umumiy tasvirni muvozanatga keltiradi.

Shuningdek, har bir rang madaniy kontekstda ham o‘ziga xos semantik yukga ega. Masalan, o‘zbek madaniyatida moviy rang ko‘pincha osmon, ruhiy poklik, ilohiylik timsoli sifatida talqin qilinadi.

Kompozitsion muvozanat tasviriy san’atda asosiy tarkibiy tamoyillardan biridir. Badiiy asarda obyektlar, ranglar, chiziqlar va bo‘shliqlarning joylashuvi garmoniyasi asar umumiy ta’sirchanligini belgilaydi. Vizual uyg‘unlik — bu ko‘z sezadigan ritm, masshtab, kontrast va simmetriya yoki asimmetriya orqali yaratiladigan ichki tartibdir.

Muvozanatli kompozitsiya:

- tomoshabinning diqqatini bosh markazga jalb qiladi
- hissiy va semantik urg‘ularni aniq ifodalaydi

Vizual garmoniyaga erishishda “oltin kesim”, “uchburchak kompozitsiya”, “diagonal kuchlanish” kabi san’atda qo‘llaniladigan an’anaviy metodlardan foydalaniladi. Ranglarning o‘zaro nisbati, yorqinlik darajasi va to‘yinganlik jihatlari ham kompozitsion uyg‘unlikni mustahkamlovchi omillardandir.

Estetik ta’sirni kuchaytirish metodikasi.

Badiiy ifodaning estetik kuchi avvalo rasm mazmunining ichki ruhiy ifodasi bilan tashqi vizual yechimining uyg‘unligiga bog‘liq. Bu borada quyidagi metodik yondashuvlar qo‘llanilishi mumkin:

1. Ranglar asosidagi emotsional asos yaratish

Kompozitsiya qurilishidan oldin asarning hissiy yo‘nalishini aniqlab olish va unga mos rang palitrasini tanlash. Bu o‘quvchilarda ranglar va emotsiyalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni anglashga yordam beradi.

2. Kompozitsion markazni aniqlash.

Ko‘zni jalb qiluvchi nuqta va unga bo‘lgan chiziqiy yoki rangli yo‘naltirishlar orqali asosiy g‘oyani ta’kidlab berish. Buning uchun kompozitsiyada asosiy obyekt, fon va detal muvozanati hisobga olinadi.

3. Ranglar kontrasti va harmoniyasidan foydalanish

Yorqin va so‘nuk, iliq va sovuq ranglar o‘rtasidagi kontrast orqali dinamika yaratish. Shu orqali asarda dramatik ta’sir kuchayadi.

4. Tajriba asosida mashg‘ulotlar tashkil etish

O‘quvchilarga turli rangli fonlar ustida bir xil shakllarni joylashtirib ko‘rsatish orqali estetik hisni amaliy shakllantirish. Bu orqali rang tanlovi va kompozitsion joylashuvning badiiy ta’sirini sezish malakasi rivojlanadi.

5. Analiz va tahlil orqali estetik tafakkurni chuqurlashtirish

Mashhur asarlar yoki xalq amaliy san’at namunalari asosida tahlil mashg‘ulotlari olib borish orqali o‘quvchilar ranglar va shakllarning ramziy ma’nosini anglashga o‘rgatiladi.

XULOSA

Tasviriy san’atda ranglar va kompozitsion qurilmaning estetik ta’sirini kuchaytirish — bu faqat texnik masala emas, balki psixologik va madaniy ongni shakllantiruvchi jarayondir. Ranglar orqali emotsiyalar ifodalanar ekan, kompozitsiya esa ularni garmoniyali tilda bayon etishga xizmat qiladi. San’at ta’limida bu jihatlar metodik asosda berilsa, o‘quvchilarning estetik didi, mushohada yuritish qobiliyati va badiiy tafakkuri yuksaladi. Aynan mana shu yondashuv orqali san’at inson ruhiyatiga chuqur ta’sir etuvchi kuchli vosita bo‘lib qoladi.